

De officiersdistinctieven in het Nederlandse leger na 1815

Sterren, snoeren en kwasten

Bij de ingrijpende wijzigingen in de uniformering van de meeste Wapens en Dienstvakken, ingeluid met het K.B. van 5 mei 1865, waren de epauletten als officiersdistinctieven gedoemd te verdwijnen. Zij bleven bij de Infanterie voorlopig alleen nog maar door de officieren van het Regiment Grenadiers en Jagers op de korte jas voor grote tenue in gebruik. Dit zou echter ook spoedig daarna, bij het K.B. van 25 februari 1869, eindigen.

Voor de rest van de Infanterie en voor de officieren van de Grenadiers en Jagers in kleine tenue werd nu een systeem van rangaanduiding, bestaande uit metalen sterren aan weerszijden vóór op de kraag, aangenomen.

Voor de hoofdofficieren was de kraag aan de voorzijde over een lengte van 7 duimen (centimeters) met goudgalon belegd. Daarop kwamen voor de kolonels drie zilveren sterren, van dezelfde grootte als op de epauletten van de generaals, en wel een in het midden en daarachter twee boven elkaar. Voor de luitenant-kolonels twee sterren achter elkaar en voor de majoors een ster.

Op dezelfde wijze werden voor de kapiteins drie, voor de eerste luitenants twee en voor de tweede luitenants een ster op de kraag geplaatst. Voor de kapiteins- en luitenants-adjudanten was de eerste ster van goud.

Een jaar later, bij K.B. van 16 mei 1866, werd reeds een wijziging aangebracht, n.l. dat de kragen van de hoofdofficieren voortaan geheel met galon zouden worden belegd.

In hetzelfde jaar 1866 werd het hierboven beschreven systeem van rangonderscheidingen door middel van sterren ingevoerd bij de Artillerie - met uitzondering van het Regiment Rijdende Artillerie - en bij de Cavalerie.

In 1868 kwamen verschillende staven en dienstvakken aan de beurt, alsmede het wapen der Genie. Ten slotte in 1869 het wapen der Marechaussee.

Het galon op de kragen van de hoofdofficieren was steeds van de kleur van de uniformknopen, terwijl de sterren van metaal van de tegengestelde kleur waren.

Zo waren dus de sterren op de kraag van de officieren der Cavalerie van goud; bij de ritmeester- en luitenant-adjutant bij dat wapen de voorste ster van zilver.

Er waren slechts enkele uitzonderingen op dit systeem. Zo hadden de Plaatselijke Commandanten de kraag niet met goudgalon belegd, maar langs boven- en onderzijde tot een lengte van 9 cm belegd met een dun gouden koord op 0,5 cm van de rand en aan het eind afgesloten met een rechtopstaand streepje van hetzelfde koord. Binnen dit vakje werden dan de sterren volgens rang geplaatst.

Bij de Militiecommissarissen was de kraag aan de vóór- en bovenkant omzet met een gouden galon van 30 mm breedte. Het aantal sterren was gelijk aan dat van de hoofdofficieren van dezelfde rang, dus kolonels drie, enz.

Hoe men eigenlijk tot dit systeem van rangonderscheidingstekens kwam is moeilijk te achterhalen. In Europa bestond alleen in Oostenrijk sinds 1849 een dergelijk stelsel, dat zelfs uitgebreid was over de rangen van de onderofficieren. Misschien komt er ooit nog eens iets over deze kwestie uit de archieven van het Departement van Defensie te voorschijn.

Het systeem bleek in ieder geval goed te voldoen, want het bleef, behoudens een paar kleine wijzigingen, tot 1940 en later in gebruik.

Oorspronkelijk werden op de overkleding geen rangonderscheidingstekens gedragen, doch dit veranderde in 1897.

Toen werd ingesteld, dat alle officieren het voor hun rang voorgeschreven aantal sterren op de kraag van de overjas of van de mantel zouden dragen. Deze sterren, in vorm en grootte gelijk aan die op de korte jas of van de attila, waren in zilver of goud geborduurd en werden zowel op de buiten- als op de binnenzijde van de kraagpunten aangebracht.

De hoofdofficieren werden onderscheiden door een bies, 8 ½ cm lang, geborduurd in goud of zilverdraad, al naar gelang de kleur van het galon op de kraag van de korte jas of van de attila, boven de sterren op de kraagpunten. Deze bepaling gold ook voor de officieren van de Rijdende Artillerie, die tot dusverre nog nooit door sterren waren onderscheiden.

Bij de invoering van de grijsgroene kleding in 1912 bleef het stelsel van rangdistinctieven ongewijzigd, maar gedurende mobilisatieperiode van 1914 tot 1918 werden de distinctieven aangepast aan de eisen destijds.

De zilveren en gouden sterren werden op de veldjas vervangen door sterren van mat wit metaal en brons. Verder kwamen voor de hoofdofficieren de gouden en zilveren kragen op de veldjas te vervallen. Als rangonderscheidingsteken werd achter het gebruikelijke aantal sterren nu een in goud of zilver geborduurde balk gedragen.

Op de grijsgroene overkleding bleven de in goud- of zilverdraad geborduurde sterren en biezen als voorheen.

Toen later weer een donkere, geklede tenue werd ingevoerd, kwamen daarop de blinkende zilveren of gouden sterren, benevens de gouden en zilveren kragen terug.

Zo bleef het dan tot 1940 toe.

Opperofficieren.

Een ware sterrenregen.....

Bij K.B. van 25 februari 1869 werd een uniform, dat totaal afweek van de traditionele donkerblauwe rok met rode uitmonstering, gouden knopen en epauletten ingevoerd. Het was een soort huzarenuniform, bestaande uit een attila met gouden snoeren en rode kraag, geheel belegd met goud galon. Hierbij werd o.a. nog een huzarensjerp en een kolbak gedragen.

Als rangonderscheidingstekens op de kraag vier zilveren sterren, twee aan twee boven elkaar geplaatst. Maar daar bleef het niet bij.

In 1852 was voor de officieren een overjas, een z.g. bournous, ingevoerd. Die voor de generaals hadden op de ondermouwen, binnen een versiering van figuurtres, sterren van wit metaal en wel voor de generaals vier, voor de luitenant-generaals drie en voor de generaal-majors twee.

Op de kwasten van de schoudersnoeren werden eveneens zilveren sterren gedragen. De generaals droegen op de peer van elk der vier kwasten één ster; de luitenant-generaals op de peer van de bovenste twee kwasten elk twee sterren en de generaal-majors op elk van de bovenste twee kwasten één ster.

Dan nog sterren op de peer van de kwasten van de sjerp: voor de generaals op de peer van beide kwasten twee sterren; voor de luitenant-generaals op de peer van de voorste kwast twee en op de volgende één en voor de generaal-majors op de peer van elke kwast één ster.

Ten slotte nog zilveren sterren op de sabeltassen: vier in ruitvorm voor de generaals; drie voor de luitenant-generaals en twee voor de generaal-majors.

Rekent men hierbij nog dezelfde aantallen sterren op de achterpunten van de schabrak, dan waren er voor een generaal in grote tenue niet minder dan 28 sterren nodig.

Wanneer hierover nog de bournou gedragen werd, komt men zelfs op 36 sterren.

Terug naar de traditionele generaalsuniformen.....

In 1898 werd de kostbare huzarenuniform van de opperofficieren afgeschaft en vervangen door de traditionele donkerblauwe korte jas, compleet met epauletten, enz.

Op de epauletten werden nu de rangen weer door sterren aangegeven, 3 voor de luitenant-generaals en twee voor de generaal-majours.

Op de met goudborduurzel bestikte kraag van de korte jas voor grote tenue bevonden zich geen rangonderscheidingstekens, doch op die voor kleine tenue droegen de luitenant-generaals vier zilveren sterren, terwijl de kraag omgeven was door een rand van geschulpt gouden borduurzel. De generaal-majours hadden de twee voorste sterren van goud.

Verder werden op de kraag van de overkleding, op de buiten- en op de binnenzijde eenzelfde soort en aantallen geborduurde sterren gedragen. Boven de sterren een dubbele bies met geschulpte rand van gouddraad.

Op de ondermouwen van de manteljas en later op die van de overjas werden weer de drie sterren gedragen door de luitenant-generaals en twee door de generaal-majours.

De nieuw-model sjerp was voor de luitenant-generaal voorzien van twee sterren op beide knoppen van de afhangende kwasten. De generaal-majoor had één ster op elke knop. Het aantal sterren op de schabrak was nog hetzelfde als tevoren.

Toen in 1914 de rang van generaal aan de opperbevelhebber van zee- en landmacht werd toegekend, werd deze onderscheiden door op de kraag, achter de sterren, twee gekruiste maarschalkstaven, geborduurd in zilverdraad, met gouden knoppen. Op de overkleding dezelfde gekruiste maarschalkstaven boven de sterren op de kraag en op de ondermouwen vier zilveren geborduurde sterren, geplaatst in de vorm van een ruit.

De hierboven beschreven rangonderscheidingstekens werden ook gedragen op de in 1908 ingevoerde tuniek en op de later ingevoerde grijsgroene veldjas voor de opperofficieren tot 1940 toe.

De tweede wereldoorlog en daarna

Reeds vóór de bevrijding van ons land werd in 1944 in Engeland een voorlopig kledingvoorschrift voor de landmacht ontworpen, waarin ook de rangonderscheidingstekens beschreven werden.

In grote trekken bleef het systeem van vóór 1940 gehandhaafd. De sterren werden op de veldtenue (battledress) op de kraag aangebracht. Deze sterren en balken waren geborduurd van oranje katoen; alleen de generaal-majours droegen twee oranje en twee witte sterren. Wat betreft de dagelijkse tenue werden de sterren gedragen op de gekleurde patjes op de kraag van de jas-.d.t.-(servicedress). Hierbij droegen de opperofficieren een in goud geborduurde kartelrand om het puntige bovenstuk van het patje, doorlopend tot om het bovenste stuk van het vierkante gedeelte.

De sterren waren dan in dat vierkante gedeelte geplaatst: voor de generaals vier zilveren sterren met daarboven de gekruiste maarschalkstaven; geborduurd in gouddraad met de einden van zilverdraad; de luitenant-generaals vier zilveren sterren en de generaal-majours twee zilveren en twee gouden.

Voor de hoofdofficieren waren de sterren in het vierkante deel van het patje geplaatst met daar boven een geborduurde balk, een en ander in dezelfde kleuren van het metaal als voor 1940.

Het in 1946 in Nederland verschenen voorschrift 'Beschrijving der onderscheidingsteekenen voor de Koninklijke Landmacht' bracht slechts enkele wijzigingen, n.l. dat op de veldblouse de sterren nu weer in goud of zilver geborduurd zouden zijn.

De maarschalkstaven voor de generaals waren nu weer als voor 1940, n.l. in zilver geborduurd met gouden knoppen. Voor de opperofficieren, die door hun functie tot een bepaald wapen of dienstvak behoorden, dat zilverkleurige wapenonderscheidingsteken droeg, werden de sterren zoals voor opperofficieren was vastgesteld, omgeven door een dubbele bies met geschulpte rand van zilverdraad.

Op de geklede tenue een andere plaats voor de stenen.....

Toen op 17 december 1955 weer een donkere geklede tenue ingevoerd, werden de rangonderscheidingsteken, in navolging van het Engelse en Amerikaanse systeem, op de schouderbedekkingen aangebracht. Een zeer radicale verandering dus van het oude stelsel. Tevens werd nu voorgeschreven, dat alle sterren, enz. goudkleurig zouden zijn.

Voor de opperofficieren vervielen de gekruiste maarschalkstaven. De rang werd nu uitsluitend door het aantal sterren bepaald, n.l. voor de generaals vier sterren in ruitvorm geplaatst; voor de luitenant-generaals drie sterren onder elkaar; voor de generaal-majors twee en voor de brigade-generaals één ster. Al deze sterren binnen twee omgebogen takken van oranjeloof van goudkleurig metaal.

De hoofdofficieren droegen de voorgeschreven sterren onder elkaar boven een tweetal in elkaars verlengde lopende takken van oranjeloof, de z.g. hoofdofficierstakken, die in plaats van de vroegere geborduurde balk kwamen.

De subalterne officieren droegen drie, twee of één ster onder elkaar op de schouderbedekkingen.

Op de dagelijkse en veldtenue droegen de opperofficieren nog het voorgeschreven aantal sterren op de kraag, maar op 31 oktober 1960 werden de rangonderscheidingsteken ook op de dagelijkse en veldtenue op dezelfde wijze als op de geklede tenue, op de schouderbedekkingen gedragen.

Het voorschrift 'Uniformkledingstukken en de bijbehorende uitrustingsstukken, onderscheidingsteken en uitmonsteringen voor mannelijke leden van de Koninklijke Landmacht' uitgegeven bij beschikking van 15 april 1969, geeft een nauwkeurige beschrijving van bovengenoemde onderscheidingsteken.

Voor het eerst sinds 1865 worden nu de afmetingen van de sterren omschreven. Sterren met een doorsnede van 15 mm worden voorgeschreven op alle daarvoor in aanmerking komende kledingstukken van de opperofficieren en de adjudanten van leden van het Koninklijk Huis. Op de geklede tenue van alle overige officieren, alsmede op de jas D.T. van de officieren van de Kon. Marechaussee worden sterren van 21,5 mm doorsnede voorgeschreven.

Op de overige, hiervoor in aanmerking komende kledingstukken worden sterren van 15 mm diameter gedragen.

Niet alleen de vorm en afmetingen, de draagwijze en de plaatsing van de onderscheidingsteken zijn in het bovengenoemde voorschrift aangegeven. Ook de kleur en de soort materiaal is nauwkeurig omschreven, en wel bruine matglanzende kunststof voor op de gevechtstenue en de overige ervoor in aanmerking komende legergroene kledingstukken en goudkleurig metaal voor op alle hiervoor in aanmerking komende kledingstukken.

Hiermede is dan eindelijk alles omtrent de rangonderscheidingsteken zodanig omschreven, dat het aan duidelijkheid niets te wensen overlaat.

Welke soorten sterren zijn er nu sinds 1865 in gebruik geweest?

- van glanzend zilver- of goudkleurig metaal. Oorspronkelijk na 1865 vrij klein en slechts weinig gebombeerd; zulks in verband met de geringe hoogte van de kraag. Later, omstreeks 1900, werden op de toen in de mode zijnde hogere kragen grotere en hogere sterren gebezigd.
- Op de grijze veldjas werden voor 1940 matzilveren of bronzen sterren gedragen, terwijl op de donkere kleding de sub 1. beschreven blinkende sterren aangebracht waren.

- Op de overkleding werden geborduurde sterren van zilver- of gouddraad gedragen. Na 1946 werden deze ook nog op de veldblouse gedragen.
- Geborduurde sterren van oranje katoen, gedragen op de veldblouse in de periode 1945-46. - De sterren van mat bruine kunststof.
- De sterren van goudkleurig metaal in twee verschillende diameters, zoals in het voorschrift 2 - 1594 beschreven.

En nu de snoeren en kwasten.....

Tot grote vreugde van de fabrikanten van passementen en andere militaire fournituren, die zich door de afschaffing van de epauletten in 1865 ernstig benadeeld achtten, werden tegelijk met de sterren op de kraag nieuwe metalen schouderbedekkingen en halssnoeren ingevoerd. Dit gaf hun tenminste een gedeeltelijke compensatie voor het verlies van een belangrijk deel van hun produktie.

De schouderbedekkingen bestonden uit een gebombeerde metalen plaat in de vorm van een cirkelsegment, waarbij de eigenlijkse schouderlap bestond uit een metalen ketting op een lakense voering. Op beide schouderbedekkingen was een metalen kneveltje aangebracht. Voor de officieren was een en ander van verguld koper.

De halssnoeren waren voor de officieren van dubbel gouden koord, dat aan het kneveltje op de linkerschouderbedekking was vastgezet. Na éénmaal om de hals geslagen te zijn, werd het aan het kneveltje op de rechterschouderbedekking bevestigd, waarbij de kwasten op de rechterborst afhingen.

Deze kwasten waren voor de luitenants van gouden torsade; voor de kapiteins en hoofdofficieren van bouillons. Een jaar later, bij K.B. van 16 mei 1866 werden deze halssnoeren van het model, dat op 7 mei van hetzelfde jaar voor de officieren van de artillerie was aangenomen. Reeds eerder, n.l. op 21 maart 1866, waren dergelijke halssnoeren in zilver voor de officieren van de cavalerie ingevoerd. Hierbij werd een duidelijker onderscheid in de rangen door middel van het aantal en soort van de kwasten aangegeven.

Het stelsel was niet nieuw. Bij K.B. van 12 februari 1820 werd een dergelijke rangaanduiding reeds ingevoerd voor de officieren van de Regimenten Huzaren Nos 6 en 8. Hetzelfde systeem werd in 1842 aangenomen voor de officieren van de Rijdende Artillerie (R.M.1842 I. p.122) Uiteraard waren de in 1866 ingevoerde halssnoeren voor de officieren van de verschillende wapens en dienstvakken korter dan die voor de Rijdende Artillerie, zulks in verband met het verschil in de wijze van dragen van het halssnoer. Voor de infanterie, enz. was de lengte, dubbel gemeten, 1 m. 40 cm. Voor de officieren van de Rijdende Artillerie en voor de adjudanten van de Koning en de Prinsen bedroeg de lengte van de snoeren, dubbel gemeten 2 meter 50 cm.

De nieuwe halssnoeren werden met behulp van een lis van goud of zilverdraad aan een kneveltje op de linkerschouderbedekking bevestigd. Dan werd het kneveltje door het dubbele koord bestoken en met de voorste schuiver vastgezet. Het koord ging nu over de linkerschouder langs de rug en onder de rechterarm door, waarna de kwasten door het einde van het koord gestoken worden en met de tweede schuiver opgesloten.

De kwasten hingen dus af op de linkerborst, met het onderende ter hoogte van de derde knoop.

De kolonel werd onderscheiden door vier kwasten van bouillons, de luitenant-kolonel door twee gouden en twee zilveren; de majoor door drie en de kapitein door twee dergelijke kwasten.

De luitenants droegen kwasten van torsade, en wel de eerste luitenants drie en de tweede luitenants twee.

De hoofdofficieren moesten de halssnoeren in dienst altijd dragen, ook in kleine en dagelijkse tenue.

De subalterne officieren mochten de halssnoeren in kleine tenue dragen, doch alleen buiten dienst.

Het schijnt, dat verschillende officieren in het begin nogal moeite hadden om van het eerste model over te schakelen op het tweede type halssnoeren met de geheel andere wijze van dragen. Het is op portretten uit die jaren duidelijk te zien, dat men er soms geen raad mee wist.

De generaals droegen, zoals reeds eerder vermeld, schoudersnoeren met vier gouden kwasten zoals de kolonels. Hierop werden ter aanduiding van de rang sterren gedragen. Ook voor de generaals was het verplicht, de kwasten in en buiten dienst te dragen.

De wijze van dragen van de schoudersnoeren en kwasten wordt in het betreffende K.B. niet vermeld. In de praktijk droegen de generaals echter de schoudersnoeren op de manier, die voor de officieren van de Rijdende Artillerie was vastgesteld. Dit was wel duidelijk voorgeschreven voor de adjudanten van de Koning en van de Prinsen.

Bij de beschrijving van de uniform voor de ordonnance-officieren van de Koning staat 'schoudersnoeren als voor het wapen der Infanterie, doch van zilverdraad'. Maar ook deze officieren droegen de snoeren eerst een keer om de hals en dan later over de rug, enz. als hun collega's van de Rijdende Artillerie.

Een uitzondering voor de garde

Reeds eerder is in Armamentaria vermeld dat de officieren van de Grenadiers en Jagers tot 1869 in grote tenue de epauletten als officiersdistinctieven bleven dragen (zie Armamentaria No. 14, blz. 9 e.v. en No. 19, blz. 34).

Bij K.B. van 13 februari 1869, No. 81 kwamen deze echter te vervallen en werden de rangen nu aangeduid door middel van de kwasten aan het vangsnoer van de schakot.

Tot op dat tijdstip droegen de hoofdofficieren en de kapiteins twee kwasten van gouden bouillons en de luitenants twee dito van torsade aan het vangsnoer. Nu werd echter hetzelfde systeem gevolgd als voor de rest van het leger:

De kolonel droeg twee kwasten van gouden bouillons boven en twee onder de spiegels van het vangsnoer.

Voor de luitenant-kolonel waren de kwasten onder de spiegels van zilveren bouillons.

De majoor werd onderscheiden door één kwast van gouden bouillons boven en twee dito onder de spiegels en de kapiteins door twee kwasten van gouden bouillons onder de spiegels.

De eerste luitenants droegen drie kwasten van gouden torsade, op dezelfde wijze als de majoors en de tweede luitenants twee dergelijke kwasten onder de spiegels, zoals de kapiteins. Getrouw aan de traditie waren de vangsnoeren aan de rechterzijde van de schakot bevestigd en werden derhalve de spiegels en kwasten aan de rechterschouderbedekking bevestigd, zodat zij op de rechterborst afhingen.

De hoofdofficieren moesten de vangsnoeren ook in kleine en dagelijkse tenue dragen. Daartoe werden deze, behalve het gedeelte, dat om de schakot liep, voorzien van een verlengstuk van dubbel gouden koord. Dit liep dan over de rechterschouder langs de rug, boven de linkerheup, over de borst, waarna de spiegels van het vangsnoer door het einde van het koord gestoken werden.

De subalterne officieren konden, buiten dienst, de vangsnoeren op dezelfde wijze dragen. (R.M. 1869 I, 39).

Bij de grote uniformverandering van 1912, waarbij voor het Nederlandse leger de grijsgroene kleding werd ingevoerd, werd voor de officieren van de Grenadiers en Jagers een nieuw model schako voorgeschreven. Deze was voor die van de Grenadiers overtrokken met zwart-

blauw, nagenoeg zwart laken en voor die van de Jagers met donkergroen laken. Bij deze schako, met vóór- en achterklep waren de vangsnieren aan de linkerzijde bevestigd. Hierdoor kwamen de spiegels en kwasten op de linkerborst af te hangen. De bepalingen betreffende het dragen van het vangsnier met verlengstuk buiten dienst bleven van kracht. Een andere bepaling werd bij bovengenoemde uniformwijziging ingevoerd, n.l. dat de vangsnieren en kwasten c.q. op de overkleding gedragen konden worden. Hiertoe was op de linkerschouder van de overjas een kleine, met stof overtrokken, knoop aangebracht ten einde de vangsnieren daaraan vast te maken.

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Grenadiers en Jagers werd de schako M. 1865 weer in ere hersteld voor de ceremoniële tenue, zodat van af 1929 de vangsnieren weer aan de rechterschouderbedekking werden bevestigd.

Zo bleef het dan tot 1940 toe.

Na de tweede wereldoorlog . . .

Bij K.B. van 10 augustus 1948 No. 51 werd aan de garderegimenten vergunning verleend tot het dragen van een ceremoniële tenue, waarbij voor de officieren schoudersnieren met spiegels en kwasten werden voorgeschreven. Hierbij werd het aloude systeem weer gevolgd. Een uitzondering was echter, dat voor de luitenant-kolonel de twee bovenste kwasten van zilver en de twee onderste van goud waren. Getrouw aan de traditie werden de spiegels en kwasten op de rechterschouder bevestigd.

Bij het Garde-regiment 'Prinses Irene' droegen de officieren gouden halssnieren met kwasten zonder de spiegels. Ook bij dit regiment werden de kwasten op de rechterborst gedragen.

Adjutant-onderofficieren

De adjudant-onderofficieren en vaandeldragers waren vóór 1865 reeds gekleed als de officieren met als rangdistinctieven twee contra-epauletten - epauletten zonder franje - op de schouders.

Deze kwamen in 1865, evenals de epauletten van de officieren te vervallen. De adjudant-onderofficieren kregen nu voor op de kraag aan weerszijden een rond, gebombeerd glad plaatje van zilver- of goudkleurig metaal, zulks in overeenstemming met de kleur van de sterren op de kragen van de officieren.

Toen in 1875 de muziekkorpsen bij de Infanterie weer in ere hersteld werden, werden de kapelmeesters voorzien van dezelfde zilveren plaatjes op de kraag met daar achter nog een in zilver geborduurde lier.

Bij de uniformveranderingen van 1897 kwamen naast de hierboven beschreven rangdistinctieven op de kraag van de overkleding twee naast elkaar geplaatste lissen van gouden of zilveren galon, 6 cm lang en 1 cm breed, met in het midden een smalle streep van blauwe zijde. Tussen deze lissen een gebombeerd metalen knoopje met een middellijn van ongeveer 1 cm. De lissen waren van dezelfde kleur metaal als van het koord om de kepi; de knoopjes van de tegengestelde kleur metaal.

De vaandrigs en kornetten van het reserve-kader waren gekleed als de adjudant-onderofficieren, maar droegen in plaats van de gebombeerde plaatjes, gouden of zilveren lissen op de kraag. Op de overkleding dezelfde rangdistinctieven als de adjudant-onderofficieren, doch de lissen bij de infanterie en artillerie van zilver en bij de cavalerie van goud. De gebombeerde plaatjes in dezelfde kleur metaal.

In 1909 kregen de vaandeldragers bij de infanterie aan weerszijden van de kraag twee zilveren gebombeerde plaatjes als teken van hun rang. Op de overjas eveneens twee plaatjes tussen de lissen op de kraag.

De kapelmeesters van de harmoniekorpsen kregen in 1912 bij de invoering van de grijsgroene kleding om de zilveren plaatjes op de kraag een randje van gouddraad, geborduurd op laken

van de kleur van de kraag. Daarachter de zilveren lier. De kapelmeester van een fanfarekorps had de onderscheidingsteken als voor de adjudant-onderofficieren.